

Viestintätutkimuksen nykytila Ranskassa

Tekijät: tutkijat Liina Puustinen ja Johanna Sumiala-Seppänen

Selvityksen taustaa

Selvityksessä kartoitetaan viestinnän tutkimusta Ranskan tasavallassa. Selvitys keskittyy akateemiseen tutkimukseen, jota kutsutaan Informaatio- ja kommunikaatitieteiksi (*Sciences de l'Information et de la Communication / Infocom*). Oppialaan lukeutuu muun muassa median ja journalismin tutkimusta, mediasosiologiaa, kulttuurista viestintää, poliittista viestintää, museologiaa sekä informaatio- ja kirjastotieteitä. Informaatio ja kommunikaatio tieteiden lähestymistapa on yhteiskuntatieteellis- humanistinen, ja alalle on leimallista vahva poikkitieteellisyys.

Selvitys perustuu viiden kuukauden aikana kerättyyn aineistoon, jonka pääosan muodostavat haastattelut merkittävien ranskalaisten viestinnän tutkijoiden kanssa eri puolilla maata. Muu aineisto koostuu internethauista, tutkimuskirjallisuudesta ja -raporteista, sekä viiden ranskalaisen tieteellisen aikakauslehden temaattisesta sisällön analyysistä.

Viestintä Ranskassa monitieteinen ja hajanainen tutkimuksen ala

Informaatio- ja kommunikaatitieteiden tutkimusta harjoitetaan Ranskassa yliopistoissa, korkeakouluissa sekä kansallisessa tutkimuskeskuksessa (CNRS), jotka ovat pääosin valtion rahoittamia. Tieteenalojen määrittelyä sekä kunkin alan opettajien ja tutkijoiden pätevyyttä valvoo ministeriön alainen elin CNU (*Conseil National des Universités*). Informaatio- ja kommunikaatitieteiden ala perustettiin vuonna 1975, ja nykyisin se edustaa CNU:n 71. jaostoa 77 muun tieteenalan joukossa. Infocomin yliopistollinen oppiaine lähti liikkeelle tarpeesta kouluttaa toimihenkilöitä yhteiskunnassa yleistyviin lukuisiin viestinnän alan ammatteihin.

Tieteenalan perustamisen jälkeen maassa käynnistettiin laitoksia ja rakennettiin koulutusohjelmia opiskelijoille. Mutta kesti kuitenkin noin kaksikymmentä vuotta, ennen kuin ala alkoi kasvaa ja tuottaa myös tutkimusta. Vasta 1990-luvun kuluessa Infocomin laitokset vakiintuivat ranskalaisissa yliopistoissa ja alan tutkimuskeskukset alkoivat lisääntyä. Infocomin tutkimuksen viivästyminen johtui osittain siitä, että joukkoviestintää ja viestinnän ilmiöitä on tutkittu jo ennen oppialan perustamista muiden tieteenalojen parissa (sosiologiassa, politiikan tutkimuksessa, historiassa, taloustieteessä, oikeustieteissä, antropologiassa ja kirjallisuuden tutkimuksessa). Infocomin intellektuaaliset juuret lähtevätkin ranskalaisesta strukturalismista, semiotiikasta ja diskurssiteoriasta sekä niin sosiologian kuin informaatiotieteiden parissa tehdystä erilaisten viestinnän muotojen tutkimuksesta. Alan pioneereina toimivat mm. semiotikko Roland Barthes, informaatiotieteilijä Jean Meyriat sekä poliittisen viestinnän tutkija Robert Escarpit.

Viestinnän ja median tutkimusta tehdään edelleen paljon muissa kuin Infocomin laitoksissa ja tutkimuskeskuksissa. Myös Infocomin alaa edustavat laitokset määrittelevät profiilinsa lähes

poikkeuksetta poikkiteellisiksi, ja niissä työskentelee paljon muilta aloilta lähtöisin olevia tutkijoita.

Uuden teknologian huuma ja sosiaalisten käytäntöjen teoria

Informaatio- ja kommunikaatitieteiden hajanaisuudesta huolimatta alan keskuudessa voidaan nähdä joitakin yleisiä suuntauksia. Tällä hetkellä hallitseva suuntaus on uuden viestintäteknologian tutkimus. Ranskalaiset kehittivät 1980-luvulla omaa Minitel-telepäätejärjestelmää, jota pidetään internetin edeltäjänä. Miniteliin panostettiin vielä 1990-luvulla, vaikka pian huomattiin, että se on teknisiltä ja käytännöllisiltä ominaisuuksiltaan huomattavasti internetiä rajoittuneempi. 2000-luvun vaihteen lähestyessä ranskalaiset myönsivät jääneensä jälkeen internetin kehityksestä ja käyttöönotosta muihin länsimaihin verrattuna. Nyt uusi media, internet ja mobiiliviestintä leviävät räjähdysmäisesti. Myös niiden tutkimukseen investoidaan merkittävästi.

Eniten uutta viestintäteknologiaa tutkitaan ja kehitellään edelleen teknisten tieteiden parissa, ja yhteiskunnallis-humanistisen viestinnän tutkimuksen piirissä vallitsee huoli teknologiahuuman ylikuumentumisesta ja sosiaalisen näkökulman jäämisestä sen jalkoihin. Ranskalainen erityisyys on viestintävälineiden sosiaalisten käytäntöjen teoria ja tutkimus (*Theorie des Usages*), joka on lähtenyt liikkeelle puhelinyhtiö *France Télécomin* sosiologisesta tutkimuskeskuksesta jo Minitelin käyttötutkimusten ajoilta. Nykyisin kaupalliselta pohjalta toimivan *France Télécomin* sosiologinen tutkimuskeskus on siitä harvinainen, että se tekee myös akateemisesti arvostettua viestinnän tutkimusta yhteistyössä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa. Sosiologisen tutkimuskeskuksen panos ja sen käynnistämä lehti *Réseaux* ovat olleet merkittäviä Infocomin sosiaalisten käytäntöjen teorian kehittämässä.

Audiovisuaalisen viestinnän ja journalismin tutkimuksen vahva perinne

Verrattuna muihin länsimaihin Ranskassa painottuu medioiden tutkimuksessa journalismi ja painettu viestintä sekä toisaalla visuaalisen viestintä ja elokuva. Radion tutkimus on ollut hyvin vähäistä ja television tutkimuksen arvostus on noussut vasta viime vuosikymmeninä.

Journalismin alan yliopistokoulutuksen ja tutkimuksen juuret lähtevät jo 1930-luvulta, paljon ennen Infocomin tieteenalan perustamista, kun *Institut Français de Presse* (IFP) aloitti toimintansa. Myöhemmin sen toimiala laajeni käsittämään joukkoviestintää yleensä, ja nykyisin IFP on yksi maan johtavista viestinnän tutkimuksen laitoksista. Journalistien koulutusta ja journalismin tutkimusta harjoitetaan edelleen useissa etabloituneissa tutkimuslaitoksissa eri puolilla Ranskaa. Visuaalisen viestinnän ja erityisesti elokuvan tutkimuksella on maassa vahva perinne ja se nauttii suurta kansallista arvostusta. Sitä on tehty pääasiassa estetiikan ja humanististen tieteiden parissa omana tutkimusalanaan. Infocomin näkökulmasta elokuvaa on tutkittu lähinnä kulttuuriteollisuuden osana.

Televisio on ollut pitkään ranskalaisten intellektuellien halveksima, sillä sen katsotaan edustavan anglo-amerikkalaista kulttuuri-imperialismia. Osittain tästä johtuen se on myös jäänyt

tutkimuksen katveeseen. Tällä hetkellä televisiotutkimusta tehdään Infocomissa muun audiovisuaalisen kulttuurin tutkimuksen ohella. Audiovisuaalisen kentän tutkimusta tukee ja edistää valtiollinen instituutti INA (*Institut National d'Audiovisuel*).

Internetillä on alusta asti ollut korkean statuksen leima ja se on tällä hetkellä suosittu tutkimuskohde. Yleisesti Internetin mahdollistama käyttäjän aktiivisuus kiehtoo ranskalaisia, kun taas televisio nähdään vastaanottajaa passivoivana välineenä. Tutkijoiden suosima sosiaalisten käytäntöjen teoria korostaa viestinnän vastaanottajan aktiivisuutta, ja sitä käytetäänkin niin uuden teknologian kuten internetin ja matkapuhelimien kuin myös perinteisten viestintävälineiden kuten kirjastojen, television tai lehtien tutkimuksessa.

Kulttuuriteollisuuden tutkimus ja kulttuurinen viestintä

Kriittisellä yhteiskuntatutkimuksella on vahva asema ranskalaisen viestintätutkimuksen kentällä. Erityisesti kulttuuriteollisuuden tutkimuksen suuntaus on tunnettua maan rajojen sisällä ja jonkin verran myös kansainvälisesti. Suuntaus ammentaa vaikutteita viestinnän poliittisen taloustieteen teoriasta sekä Habermasin julkisuusteoriasta, ja siinä tutkitaan esimerkiksi demokratiaa, kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja julkisuuden tilaa. Mediaa tarkastellaan kulttuuriteollisuuden osana, ei välttämättä erillisenä tutkimuskohteena. Kulttuuriteollisuuden tutkimuksen merkittävimpiä yksiköitä ovat *Grenoble 3* -yliopiston GRESEC tutkimuskeskus sekä *Paris 13 Nord'n*, *Paris 8:n* ja *Maison des Sciences de l'Homme Paris Nord*-säätöön monitieteinen yhteishanke. Kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä tutkijoita ovat GRESECin johtavana hahmona toimiva emeritus professori Bernard Miège sekä Paris 8:sta myöskin vastikää emeritukseksi siirtynyt professori Armand Mattelart.

Myös kulttuurin tutkimuksella on vahva perinne, ja se yhdistetään poikkitieteisessä Infocomissa viestinnän tutkimukseen. Ranskalaisen kulttuurin tutkimuksen suuntauksessa nähdään, että kaikessa kulttuurisessa toiminnassa on pohjimmiltaan kysymys merkityksellistämisen prosessista, siis viestinnästä. Kirjallisuuden, kuvataiteiden, esittävien taiteiden sekä jopa museoiden tutkimus ammentavat samoista teoreettisista ja metodologisista suuntauksista kuten kulttuuriin symboleihin keskittyvästä semiotiikasta sekä diskurssianalyysistä, jossa keskeistä on ajatus todellisuuden sosiaalisesta rakentuneisuudesta. Niinpä kaiken kirjavat kulttuurin tutkimuksen alueet asettuvat luontevasti joukkoviestinnän ja muiden viestinnän ilmiöiden tutkimuksen rinnalle maan useissa tutkimuskeskuksissa ja yliopistojen laitoksissa.

Ranskalainen viestinnän tutkimus ei ole kansainvälisesti näkyvää

Ranskalainen kulttuurin tutkimus ei kuitenkaan edusta samaa anglo-amerikkalaista *Cultural Studies* -perinnettä, joka on levinnyt esimerkiksi Skandinavian maihin ja Hollantiin. Ranskalaisten suhde *Cultural Studies*-perinteeseen onkin monimutkainen, sillä kansainvälinen suuntaus on alun perin ammentanut ranskalaisten strukturalistien, filosofien ja sosiologien ajatuksista, mutta kehittänyt niitä edelleen uusille urille englannin kielellä. Vuosikymmenten saatossa ranskalaiset ovat jatkaneet kulttuurin ja sen symbolien tutkimusta omalla tahollaan, omalla kielellään, ja vasta 2000-luvulla

suuntaus on löytänyt tiensä takaisin alkulähteilleen. Suuntausten erilleen ajautuminen johtuu paljolti kielirajojen ylittämisen ongelmasta ja yleisestä asenneilmastosta, johon ovat vaikuttaneet lukuisat yhteiskunnallis-poliittiset ja kulttuuriset syyt. Oman kielen ja kulttuurin vaaliminen kuuluu Ranskalaisen kansallisidentiteetin keskeisimpiin tukipilareihin, ja vieraiden kielten taidon yleinen vähäisyys on intellektuelleille edelleen arkaluontoinen kysymys.

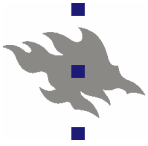
Ranskalainen Infocom tutkimus on keskittynyt vahvasti ranskan kielialueelle, eikä ranskalaisten tutkijoiden artikkeleita näy usein kansainvälisissä englanninkielisissä julkaisuissa. Maan sisällä tunnettujen viestintätutkijoiden teoksia käännetään hyvin vähän muille kielille. Sen sijaan muita aloja edustavien kuuluisien ajattelijoiden, esimerkiksi Bourdieun, Foucault'n, de Certeau'n ja Latourin, käännettyjä teoksia luetaan ja siteerataan ympäri maailmaa myös viestintätutkimuksessa. Ranskalaiset ovat kohtalaisen näkymättömiä viestintätutkimuksen kansainvälisillä areenoilla muutamia poikkeuksia, kuten Mattelartia ja Miègeä, lukuun ottamatta. Nuori sukupolvi on myös halukas oppimaan englantia ja muita vieraita kieliä, ja se on avoimempi ottamaan vaikutteita ulkomaisesta tutkimuksesta.

Yhteistyö viestinnän ammattilaisten kanssa lisääntyy

Infocomin alalla tutkimusrahoitus tulee pääosin valtiolta, mutta projektirahoitusta saadaan myös säätiöiltä ja tutkimussopimuksista yhteiskunnan instituutioiden kanssa. Nykyinen valtion rahoituspolitiikka suuntaa vähentämään yliopistojen automaattista tutkimusmäärärahaa ja kanavoi rahoitusta säätiöiden ja sopimusprojektien kautta. Tätä varten Ranskan valtio on juuri perustanut uuden säätiön nimeltä *Agence national de la recherche* (ANR), jonka rahoitushankkeista kilpailevat kaikki tieteenalat.

Yleisesti humanististen ja yhteiskuntatieteellisten yliopistotutkijoiden keskuudessa tilaustutkimukseen suhtaudutaan penseästi, ja maan kulttuuri korostaa itsenäisen intellektuellin asemaa. Mutta Infocomin alalla on jo alusta pitäen ollut kosketus viestinnän ammatilliseen kenttään. Mediatutkimuksen puolella on yhteyksiä journalisteihin ja lehtitaloihin; kulttuuriteollisuuden tutkimuksella on paljon hankkeita julkisen sektorin instituutioiden kanssa; kulttuurin tutkijat tekevät yhteistyötä esimerkiksi museoiden, matkailun edistämisen sekä kulttuuriperinnön vaalimisesta vastaavien tahojen kanssa.

Sopimustutkimusta on Infocomissa tehty pääasiallisesti julkisten organisaatioiden kanssa. Yhteistyö kaupallisen sektorin kanssa on ollut vähäistä, mutta se on kehittymässä. Poikkeuksena kaupallisella puolella ovat olleet lukuisat France Télécomin tukemat hankkeet. Myös Infocomin puitteissa nopeasti kasvava organisaatioviestinnän tutkimus on alkanut tehdä tutkimussopimuksia yksityisten yritysten kanssa esimerkiksi työyhteisöjen sisäisestä viestinnästä tai uuden viestintäteknologian käytöstä yrityksissä.

Ranskalainen viestinnän tutkimus hakee muotoaan

Informaatio- ja kommunikaatitieteiden identiteetti ja institutionaalinen asema on ollut keskeinen debatti viimeisten vuosikymmenien aikana ranskalaisten yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien keskuudessa. Ensinnäkin Infocomin tutkijat ovat harmissaan siitä, että vaikka tieteenala on ollut olemassa jo kolmekymmentä vuotta, ei sillä ole edelleenkään edustusta kansallisen tutkimuskeskuksen CNRS:n tietenalakohtaisten osastojen joukossa. CNRS:n asema tutkimuksen suunnannäyttäjänä on kansallisesti hyvin merkittävä. Sillä on useita tutkimuslaboratorioita, joissa tutkitaan viestinnän ilmiöitä, mutta tutkimusta tehdään niissä teknologian, politiikan tai antropologian näkökulmista. Vihdoin syksyllä 2006 CNRS käynnisti uuden poikkitieteellisyttä korostavan viestinnän tutkimusinstituutin nimeltä *Institut des sciences de la communication du CNRS* (ISCC). Instituutin asema ja toimintaedellytykset ovat kuitenkin rajallisemmat kuin tutkimuslaboratorion, ja sen toiminimityksiä arvioivat henkilöt tulevat Infocomin alan ulkopuolelta.

Tämän päivän ranskalaisessa viestinnän tutkimuksessa käydään keskustelua siitä, tulisiko Infocomin toimia itsenäisenä monipuolisena tutkimusalana vai tulisiko se hajottaa kokonaan ”perinteisten” tieteenalojen tutkimuskohteeksi, kuten aiemmin oli käytäntönä. Merkkejä nuoren tieteenalan vahvistumisesta on kuitenkin jo nähtävissä. Uusi Infocomin koulutuksen saanut tutkijasukupolvi ei enää kyseenalaista tieteenalan olemassaoloa, vaan pyrkii vahvistamaan sen asemaa kehittämällä tieteenalalle ominaista lähestymistapaa ja käsitteistöä. Alan suuntausten ja lähestymistapojen hajanaisuus osin vaikeuttaa työtä, mutta toisaalta se myös mahdollistaa näkökulmien rikkauden.